

INTERVIEW

door Hans Verdonschot en Tiek van Loenen

Leni Verhofstadt: 'Ik ben een complex mens'

De serie 'kopstukken van het psychodrama in de lage landen' wordt vervolgd. Namens de kopstukken treedt op Leni Verhofstadt-Denève en namens het Bulletin de interviewers Hans Verdonschot en Tiek van Loenen. Deze keer is de speelplaats de camper van Leni Verhofstadt-Denève, die naast het universiteitsgebouw staat.

De bedoeling is dat wij Leni ontmoeten bij de camper. Het interview zou plaatsvinden in het universiteitsgebouw, maar door omstandigheden kunnen we er niet in. Op uitnodiging van Leni nemen wij dan ook plaats in de knusse camper om het interview af te nemen.

Aan deze camper is Leni zéér verknocht. Met haar prettige warme Belgische tongval vertelt zij ons dat zij bijna ieder weekend met deze camper onderweg is. Veel van deze weekends brengt zij door aan de Belgische kust, waar zij op dat moment kan beschikken over een prachtig 'privé-strand', waar haar 'verwaarloosde kinderen' haar regelmatig opzoeken.

Deze weekenden deelt zij ook wel met haar man, maar de camper is vooral ingericht op haar behoeften.

En zo beginnen wij in een niet alledaagse omgeving ons interview.

Wie is Leni Verhofstadt-Denève?

Leni Verhofstadt-Denève is een complex mens die verschillende rollen in haar leven vertolkt. Na een lange ontwikkeling is zij nu gewoon hoogleraar in de theoretische en klinische ontwikkelingspsychologie aan de universiteit in Gent en trainer in klinisch psychodrama. Ze is iemand die graag les geeft, onderzoeken doet, vreselijk veel moet vergaderen en verder aan de vakgroep verbonden is alwaar ze een behandelings-groep voor kinderen en adolescenten begeleidt. Daarnaast is zij de echtgenote van een lieve man en moeder van zoals zij dat noemt haar 'verwaarloosde' kinderen.

Hoe ben je met psychodrama in aanraking gekomen?

Ze vertelt ons dat ze erg graag les geeft, maar de praktijk wel erg ging missen binnen haar lessen. Hierover voelde zij zich schuldig naar haar studenten toe. In die tijd is zij dan ook op zoek gegaan naar een werkwijze die zij aan haar studenten zou kunnen meegeven.

In 1980 is zij in contact gekomen met Dean en Doreen Elefthery.

Tijdens één van de workshops die zij daar meemaakte had zij het gevoel: 'Dit is het'!

Voor haar was deze werkwijze een echte openbaring en zij werd vreselijk nieuwsgierig naar de achtergronden van psychodrama. Hiermee begon een zoektocht naar de onderbouwing van de praktijk die zij bij Dean en Doreen had opgedaan.

Vanuit deze zoektocht ontstond het persoonsmodel waar zij mee werkt.

Dit persoonsmodel wordt door haar uitvoerig beschreven in haar boek: 'Zelfreflectie en persoonsontwikkeling'. Een handboek voor ontwikkelings-gerichte psychotherapie.

Wat is de invloed van psychodrama op je werk, je leven?

Die invloed is groot. Ik heb psychodrama leren kennen als een werkwijze waarin je voortdurend bezig bent met het actualiseren van je eigen ontwikkeling. Psychodrama geeft je de mogelijkheid om heel snel te ontwikkelen.

Existentiële thema's als levensvragen, angsten en schuldgevoelens komen snel aan de orde.

Binnen de 5-jarige opleiding in Kinderen Jeugdpsychotherapie is in het laatste jaar ruimte gemaakt voor een blok psychodrama.

Dit blok bestaat uit zeven bijeenkomsten van ieder zes uur. Na deze opleiding

kunnen studenten dan nog kiezen voor een driejarige vervolgopleiding waarin zij zich kunnen specialiseren in psychodrama.

Deze specialisatie bestaat weliswaar onder een andere naam nl. ontwikkelingsgerichte psychotherapie, maar bestaat voor 90% uit psychodrama-technieken en-vaardigheden.

Voor Leni is het erg belangrijk dat de universiteit deze mogelijkheid biedt tot specialisatie, wat voor haar betekent dat psychodrama erkend wordt als werkvorm.

Is het volgens jou noodzakelijk om een universitaire studie te hebben gevolgd, om een goed psychodramaturg te kunnen zijn?

Neen, dat vindt zij niet noodzakelijk.

Wel vindt zij het erg belangrijk dat er een goede theoretische basis is, zodat je als psychodramaturg weet waar je mee bezig bent, dat je je bewust bent van wat je aan het doen bent met mensen.

Je zult je bewust moeten zijn van wat er met mensen kan gebeuren en je moet ook in staat zijn daarop in te springen.

Zij vindt het jammer dat de universiteit de vijfjarige basisopleiding als voorwaarde stelt alvorens je aan de driejarige gerichte psychodrama-opleiding kunt beginnen.

Hoe ben je in aanraking gekomen met het werken met dromen binnen psychodrama en waarom boeit deze vorm je zo?

Hier komen we Doreen Elefthery weer tegen. Tijdens een workshop die Lenie bij haar deed ontdekte Leni dat Doreen op een bepaalde manier werkte tijdens deze droomsessies, maar dat deze werkvorm nog niet in schema was gezet. Dit had een enorme aantrekkingskracht op Leni. Zij heeft deze vorm van werken met psychodrama in schema gezet.

Wat haar zo boeit is vooral de combinatie van intens werken met mensen en de duurzame resultaten van de droomsessies.

Zij vertelt ons dan uitgebreid hoe een psycho-dramatische droomsessie bij haar verloopt met vermelding van hoofdfasen en substadia. Aan de hand van het volgende schema, dat ze laat zien:

1. Warming-up fase.
2. Actie-fase.

Warming-up van de protagonist:

- a. Korte droombeschrijving;
- b. Constructie van de slaapkamer;
- c. Constructie van de dag die aan de droom vooraf ging;
- d. Herdroming (liggend in bed).

Droomactie.

- e. 'Stap in de droom/interpretatie droom-inhoud';
- f. Droomherstructurering;
- g. 'Stap in de vernieuwde droom-interpretatie'.

Terugkeer naar de realiteit:

- h. Droom-exit;
- i. Ontwaken/slaapkamer-exit;
- j. Beknopt psychodrama met 'reële' andere(n).

3. Uitwisselingsfase (sharing):

Aan de hand van een voorbeeld dat wordt beschreven in het artikel van het Tijdschrift voor Psychotherapie 1996 geeft Lenie verdere uitleg.

De warming-up verschilt niet wezenlijk van de klassieke methoden. De gevonden protagonist beschrijft in het kort zijn droom en zijn kamer. Tijdens de beschrijving van de dag voorafgaande aan de droom gaat de protagonist op verzoek van de spelleider zo getrouw mogelijk na

hoe zijn acties waren, totdat de persoon in kwestie op zijn bed ligt.

Dan begint de korte herdroming, waarbij de spelleider een zo veilig mogelijk klimaat biedt door met gedempte stem te spreken en ook daar waar hij het nodig acht zijn handen op de ogen van de protagonist te leggen.

Dit is het einde van de warming-up van de protagonist, waarna er over gegaan wordt naar de droomactie.

Als de protagonist klaar is met zijn hele droom te vertellen mag hij zelf kiezen waar hij in zijn droom wil instappen. De director/spelleider dirigeert antagonisten in te stappen als hulp-ego's wanneer hij dat nodig acht en geeft tekens om kreten te herhalen die de protagonist uitte.

Verder is er een co-director, die dubbelt in de ik-vorm alsof de protagonist zelf aan het woord is.

De droom bij deze protagonist eindigde nadat hij badend in het zweet wakker werd.

Bij de droom-herstructurering wordt gevraagd of de protagonist nog iets wil toevoegen aan zijn droom of misschien iets wil veranderen.

Hiervoor krijgt de protagonist al liggend op bed de tijd om te zoeken wat hem verder beweegt.

De spelleider vertelt dat hij weer in zijn vernieuwde droom mag stappen. De spelleider doet dit door te zeggen:

"Sta op.....en wat zie je nu?"

Ook hierin kan de director hulp-ego's inbrengen. Op het eind wordt gevraagd of de droom ten einde is.

De droomactie en de warming-up hebben meer substadia dan de klassieke spelvorm.

Vervolgens keert men weer terug naar de realiteit door weer op bed te gaan liggen en verder te gaan slapen. De protagonist ontwaakt in zijn slaapkamer en creëert een zelfde beeld van thuis als toen hij wakker werd uit zijn nachtmerrie. Het verschil is echter nu dat hij met zijn nieuw getransformeerde droom naar beneden gaat waar hij zijn vader ontmoet in de keuken.

Dan volgt een beknopt psychodrama waarin de protagonist wél zijn antagonist uitkiest en waarbij ook rolwisselingen plaats kunnen vinden.

Dit is het einde van de actie fase, waarbij de director samen met de protagonist uit de keuken loopt, de cirkel van de groepsruimte volgend. De overgang is voor sommige protagonisten niet zo eenvoudig en moet zeer zorgvuldig gebeuren.

Als laatste en derde onderdeel is er de uitwisselingsfase/sharing welke verloopt volgens de gewone spelregels.

Een belangrijke taak van de director bestaat uit de protagonist in de gunstige omstandigheden brengen om deze zelf-analyse of zelfverwerkelijking mogelijk te maken. De fasen a,b,c en d worden gezien als de voorbereiding op sfeerschepping en zelfontdekking in de actieve droom-presentatie (e).

Om het handelings- en interpretatieproces van de protagonist te ondersteunen zullen de director en co-director tijdens de droomactie (e,f en g) niet duiden, maar wel naar gevoelens, associaties en betekenissen informeren. De director gebruikt hierbij de jij-vorm en de co-director als dubbel de ik-vorm.

Een cruciaal moment in de droomactie ontstaat bij de droomherstructurering (f).

Moreno noemt dit de 're-training of the dream'. Het vermogen het eigen droommateriaal te objectiveren, en deze voorheen ongrijpbare (waan)gedachten en droomhallucinaties te reorganiseren, herschikken en uit te breiden, verleent hun een opmerkelijk innerlijke sterkte. Maar het is ook dikwijls in dit stadium en voornamelijk tijdens de interpretatie van de geherstructureerde droominhouden(g) dat een 'droomcatharsis' optreedt, die volgens Moreno tot een psychische integratie kan leiden.

Bij vergelijking van de gehanteerde technieken in het klassieke psychodrama zijn er naast faseverschillen ook een aantal technische verschillen. Om de zeer specifieke droomsfeer zoveel mogelijk te creëren en te behouden, worden alle technieken die te dicht bij de 'realiteit' aansluiten en zo de 'droomtoestand' van de protagonist zouden kunnen breken, tijdens de fase e,f en g niet toegepast. Zo zal de spelleider niet vragen om de antagonist en andere hulp-ego's uit te kiezen, maar plaatst hij deze rechtstreeks in het spel en confronteert de protagonist

er plotseling mee, vergelijkbaar met de situatie waarin droombeelden vluchtig voorbij schuiven.

Ook het realiteitsconfronterende, inhoudelijk dubbelen van de protagonist door de co-director en de andere groepsleden en de inspreking van de hulp-ego's worden om die reden tijdens deze fase vermeden.

Moreno acht de fase van 're-training of the dream' samen met een eventuele droomcatharsis het hoogtepunt van de psychodramatische droomverwerking. Deze ervaring zal een duurzaam positief karakter hebben dat elke persoonlijke interpretatie van de kant van de protagonist overstijgt, of zelfs nog meer: *'Interpretation is in the act itself'*.

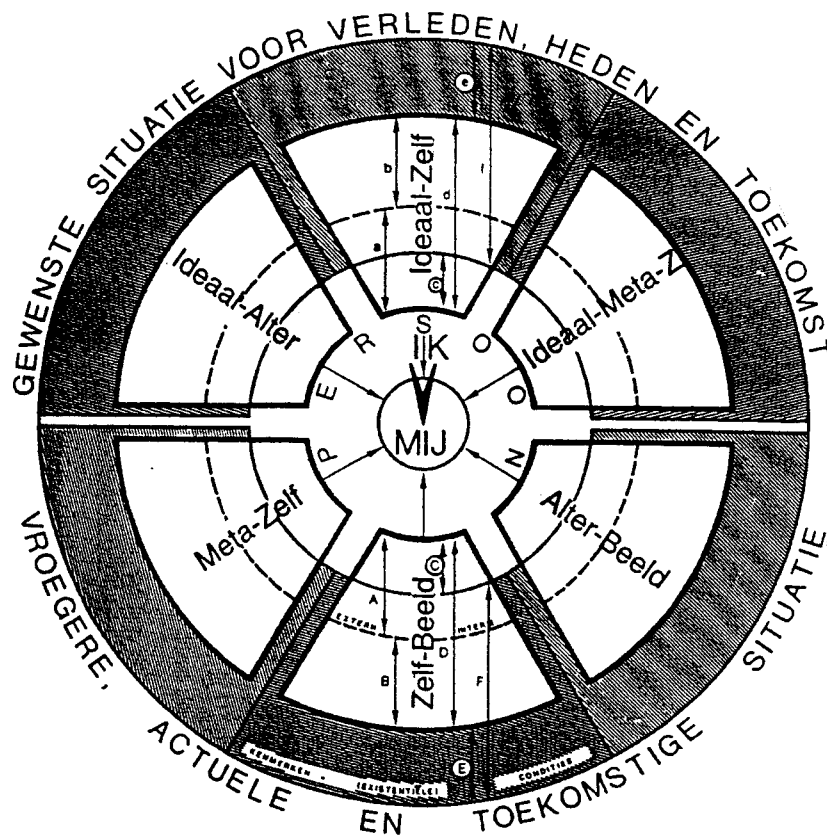
Hierna geeft Leni Verhofstad nog een korte uitleg vanuit een ontwikkelingsgericht, existentieel-dialectisch kader.

Fundamentele concepten in de behandelde theorie zijn: reflectie (op zichzelf en de wereld), dialectiek, existentiële vraagstellingen, zelfwaardering en gericht zijn op ontwikkeling.

Vertrekkende van de mens als persoon die tegelijkertijd subject (IK) en object (MIJ) in zich verenigt, is het IK in staat tot reflectie op en constructie van het MIJ (dit is het subjectieve fenomenologische beeld - of verhaal - over onszelf en anderen).

Via het reflectieproces van het IK op het MIJ komt de mens noodzakelijk tot een aantal fundamentele vraagstellingen:

- Wie ben ik? (Zelf-Beeld).
- Wie zou ik willen zijn en worden? (Ideaal-Zelf).
- Hoe zijn de anderen? (Alter-Beeld).
- Hoe zouden de anderen moeten zijn? (Ideaal-Alter).
- Welk beeld hebben de anderen van mij? (Meta-Zelf).
- Welk beeld zouden ze van mij moeten hebben? (Ideaal-Meta-Zelf).

Deze zes vragen vormen de basis van de constructie van een therapeutisch werkbaar, 'levend' persoons-model dat bestaat uit zes dimensies en uitgaat van een voor elk mens unieke, subjectieve (fenomenologische) interpretatie van zichzelf en de omringende werkelijkheid op verschillende bewustzijns- en behandlings-niveaus (zie schema fenomenologisch-dialectisch persoonsmodel van Leni Verhofstadt-Denève).

Na deze uitgebreide uiteenzetting een laatste vraag: Wat vindt jij van de stelling van Moreno, dat psychodrama de wereld zou kunnen redden?

Volgens Leni zou de wereld er zeker veel beter uit zien als psychodrama meer werd toegepast. Daarbij maakt zij de kanttekening dat het meer zou moeten worden toegepast, maar dan wel onder deskundige begeleiding. Deze begeleiders moeten in staat zijn de veiligheid te creëren die voor het goed in de praktijk brengen van psychodrama zo ontzettend belangrijk is.

Hierbij geeft zij aan in het verleden nogal slechte ervaringen te hebben opgedaan met onveilige groepen, wiens naam ze liever voor zich houdt. Voor haar gevoel was men hier te confronterend bezig en werd er te weinig aandacht geschonken aan het bieden van een veilige bedding.

Dit bieden van veiligheid loopt als een rode draad door dit hele interview. Leni Verhofstadt-Denève vindt dit de belangrijkste voorwaarde om op een verantwoorde wijze te kunnen werken met psychodrama.

Ondertussen is het over tien en moeten Hans en ik weer eens op weg naar huis. Maar we vertrekken niet voordat we een aantal foto's hebben gemaakt van Leni en haar dierbare camper.

In de auto op weg naar huis zijn we

beiden zeer onder de indruk van de eenvoud en warmte waarmee deze vrouw ons heeft duidelijk gemaakt wat psychodrama voor haar betekent.

Een waardevolle avond!!!

Hans Verdonschot
Tiek van Loenen

Tijdens het voorjaarsweekend zal Leni aanwezig zijn en werken met haar droomsessies, waarbij ze zeker tekst en uitleg zal willen geven en haar boeken ter inzage en verkoop aanbieden.

Literatuur.

Verhofstadt-Denève, L (1994). Zelfreflectie en persoonsontwikkeling. Een handboek voor ontwikkelingsgerichte psychotherapie. Leuven/Amesfoort: Acco. (tweede druk 1995).

Verhofstadt-Denève, L. (1996). Werken met dromen. Artikel uit tijdschrift voor psychotherapie, nummer één, 1996.

